

Na lezing van het artikel van Roemer van Toorn was ik verbaasd hoezeer een architect mij als dominee kan inspireren. Het herinnerde mij aan de joodse profeet Amos, die in zijn dagen de rijken, die zich verschanst hadden in hun mooie huizen en paleizen, ernstig onderhield over hun gebrek aan verantwoordelijkheid voor de armen in die tijd. Hij maakte ze voor rotte vis uit en riep het volk op om het recht als water te laten golven.

Het optreden van Amos heeft niets aan zeggingskracht verloren. In onze moderne samenleving zijn veel mensen de weg kwijt. Wanneer mensen niet meer de richting kennen en wegwijzers ontbreken, dan lopen zij een grote kans verdwaald te raken. Er zijn geen ideologieën meer. Mensen worden niet meer bezielde door een bepaalde visie op de toekomst. Ze beschikken niet meer over blauwdrukken. Ze weten amper nog waarheen ze op weg zijn. De gemiddelde burger gaat zich gedragen als een consument. De staat is gelijk aan de supermarkt. De consument zoekt in de supermarkt datgene wat hem goed uitkomt: een portemonnee vol euro's, maximale veiligheid, korte wachttijd in files, snellere toegang tot de gezondheidszorg, verwijdering van mensen die overlast geven. Men trekt zich terug in de eigen woning, die natuurlijk altijd een wereld op zichzelf is. Daar kunnen mensen een paradijs beleven. In je eigen huis kun je je geweldig vrij voelen. Niemand heeft wat met je te maken. In Amerika kun je woonerven tegenkomen waar prachtige huizen gegroepeerd zijn rondom een binnenplaats waar de mensen bij mooi weer gezellig met elkaar kunnen barbecuen. Hun ramen komen uit op deze binnenplaats vol groen en vol genot. Aan de buitenkant van de woningen zijn kleine raampjes die

uitzien op de boze wereld. Zo'n woonerf wordt ook bewaakt, er zijn slagbomen. De mensen hebben de openbare ruimte verlaten. Daar zijn de junks, de pedofielen, criminelen, allochtonen die ons belagen. Daar zijn de zwervelingen, daar zijn de vluchtelingen aan het zwerven. Daarvoor sluiten wij ons af in onze eigen paradijzen.

In de grote steden van de wereld vindt men dan ook veel gebarricadeerde paradijzen, slagbomen, prikkeldraad, honden en bewakers.

Kennelijk wordt men geleid door het ethische gevoel dat datgene wat geluk en genot verschaft, goed is. Roemer van Toorn spreekt in dit verband terecht over de behoefte aan een beleveniseconomie. De markt is wel bereid om in te spelen op die behoefte aan geluk en genot. De markt is vindingrijk en wil ons allerlei dingen laten beleven. Daar komt bij dat de burger niet meer geleid wordt door een stuk verantwoordelijkheid dat hij draagt en de staat zich soms terug trekt. Het lijkt er wel eens op of de markt in de plaats van de staat treedt.

Dat leidt tot wanorde en scheidt een tweedeling in een samenleving. De rijken stellen hun belang veilig en de armen kunnen het schudden. Toch wil de staat soms nog de indruk wekken dat ze de eindcontrole behoudt. Er is wel eens sprake van een overdreven regelgeving, die in de praktijk veel irritaties oproept. Overmatige regelgeving leidt ook tot corruptie. Er ontstaat eigenlijk een hele eigenaardige situatie. Aan de ene kant is de markt dominant aanwezig en aan de andere kant wil de overheid zich nog met bepaalde zaken bemoeien. In dit spanningsveld laten mensen zich verleiden tot fraudes, bedrog en leugens. Het individualisme viert hoogtij. Daar is op zichzelf niks op tegen. Laat ieder mens de vrijheid hebben om zich te ontplooien. Op zichzelf kan het ook ontzettend leuk zijn als mensen eigen wereldjes kunnen scheppen, maar wanneer een verantwoordelijkheid voor de ander ontbreekt en er geen sprake meer is van engagement, dan houden wij een hele kille samenleving over waar geldt 'ieder voor zich en de euro voor sommigen'.

Het gaat niet goed in een dergelijke wereld waar

iedereen zijn eigen richting bepaald, waar rijken hun belangen veilig stellen, waar armen aan hun lot worden overgelaten. In zo'n wereld is er weer behoefte aan een ideologie waarin de bekommernis om de ander centraal staat, waarin de behoefte bestaat om een samenleving in te richten op basis van gerechtigheid.

Hans Visser is dominee van de Paulus Kerk te Rotterdam.

Nu het Verdriet

Roemer van Toorn deed bij het BNA-symposium zijn naam als feestspreker eer aan. Zijn toespraak klonk als de toorn van de calvinistische god, ontevreden over zijn product dat als uitverkoren volk maar deed wat het wilde. Nu dit volk van rijke individuen uit elkaar was gevallen, hem had verlaten en in de polder het beloofde land had gevonden, deugde het niet meer. Dat was anders toen het volk nog bestond uit sloebers waaraan de staat de handen vol had en aan idealistische revolutionaire architecten vroeg om dozen te ontwerpen om in te wonen. Nu het volk zelf kon bepalen wat het wilde, koos het hele verkeerde dingen. Ze hadden vooral zin in heftige belevenissen en brachten hun tijd door in verwerpelijke sfeervolle hotel lobbies. Architecten die voor dit verloren volk werkten moesten zich schamen. Roemer onderscheidde drie soorten: minimalisten (Claus en Kaan), mooimakers (Mekkan) en absurdisten (VRDVM). Zelfs het volstrekt onschuldige Wilde Wonen kreeg het te verduren. Remko Haas werd ditmaal overgeslagen, terwijl hij ons juist in zijn boek over China attent had gemaakt op het nieuwe consumerend publiek. Als waardering hiervoor ontving hij enkele dagen later – met zijn vrouw Petra als jurylid – een Nederlandse cultuurprijs. Tenslotte vroeg Roemer zich af of architecten en stedenbouwers niets anders te doen hadden dan het kritiekloos ontwerpen van dingen in een samenleving zonder ideologie. Hier was een nostalgicus aan het woord geweest, iemand die het onverdraaglijk vond dat aan meer dan honderd jarige fusie tussen sociale utopie en architectuur een einde was gekomen. Aan een periode waarin onder regie van de overheid de publieke zaak de